

- налагодження співпраці з міжнародними і вітчизняними фондами та залучення грантової і фінансової допомоги, участь у міжнародних програмах розвитку сільського туризму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навч. посіб. / В.Ф. Кифяк. – Чернівці: Зелена Буковина. – 312 с.
2. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241.
3. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 № 742-IV // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241.
4. Про сільський та сільський зелений туризм: проект Закону № 4299 від 23.10.2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: w1.c1.rada.gov.ua.
5. Зелений туризм. Досвід окремих країн, проблеми законодавства України [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/law/inter/>

6. Сільський туризм. Зарубіжний досвід розвитку сільського туризму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroua.net/economics/documents/category-14/doc-31>
7. Винниченко І. Відпочинок під грушею: коли й чи стане він цивілізованим? / І. Винниченко. – Дзеркало тижня. – 2005. – 30 вересня. – №37(565). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/vidpochinok_pid_grusheyu_koli_y_chi_stane_vin_tsivilizovanim.html
8. Алексеева Ю.В. Державне регулювання соціального туризму в Україні / Ю.В. Алексеева // Зб. наук. пр. НАДУ. – 2009. – Вип. 1. – С. 182-191.
9. Рутинський М.Й. Сільський туризм: навч. посіб. / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько. – К.: Знання, 2006. – 271 с.
10. Васильєва Н.В. Зелений туризм – панацея чи черговий міф? / Васильєва Н.В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/progress/arch/>

УДК 343.61:343.91-056.34

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВБИВСТВ, ВЧИНЕНИХ ОСОБАМИ З РОЗЛАДАМИ ПСИХІКИ

Зубаха Д. В.,

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація Статтю присвячено аналізу сучасної криміналістичної характеристики вбивств, вчинених особами з розладами психіки, розгляду її структури та дослідженню основних її елементів. Автор обґрунтовує позицію тісного взаємозв'язку елементів криміналістичної характеристики вбивств, вчинених особами з розладами психіки та встановлює місце цієї своєрідної криміналістичної характеристики у методиці розслідування цієї групи злочинів.

Ключові слова: вбивство, розлад психіки, криміналістика, криміналістична характеристика, методика розслідування.

Анотация Статья посвящена анализу современной криминалистической характеристики убийств, совершенных лицами с расстройствами психики, рассмотрению ее структуры и исследованию основных ее элементов. Автор обосновывает позицию тесной взаимосвязи элементов криминалистической характеристики убийств, совершенных лицами с расстройствами психики и устанавливает место такой своеобразной криминалистической характеристики в методике расследования данной группы преступлений.

Ключевые слова: убийство, расстройство психики, криминалистика, криминалистическая характеристика, методика расследования.

Annotation The article focuses on the analyses of modern criminalistic characteristics of murders committed by the individuals suffering from mental disorders, the reviewing of its structure and studying its basic elements. The author substantiates the position for the close relationship between the elements of criminalistic characteristics of the murders committed by persons with mental disorders and establishes the status of the specific criminalistic characteristics in the methods of investigating this group of crimes.

Key words: murder, mental disorder, criminalistics, criminalistic characteristics, methods of investigation.

Криміналістична характеристика як специфічна криміналістична категорія є своєрідним теоретично-інформаційним каскадом для побудови криміналістичних методик розслідування окремих видів злочинів. Вона займає центральне місце та виступає головним структурним елементом у методиці розслідування злочинів. Так, у методиках розслідування злочинів криміналістичній характеристиці традиційно відводиться першочергове місце, бо виклад криміналістичних рекомендацій з розслідування злочинів певного виду (групи) завжди починається з опису їх криміналістично значущих

елементів. Слід зазначити, що неоднозначність поглядів стосовно єдності поняття, значення і місця криміналістичної характеристики у криміналістичній науці обумовлюється її статусом «відносно нової наукової категорії».

Перші згадки і опис криміналістичної характеристики злочинів були висвітлені в кінці 60-х років минулого століття, так і до тепер триває стадія становлення теоретичних засад та формування практичних аспектів цієї криміналістичної категорії. Існують різносторонні погляди видатних вчених-криміналістів щодо поняття криміналістичної характеристики. Деякі вважають, що вона є «своєрідним типовим портретом злочину, науковою

абстракцією, яка спирається на щось спільне, що об'єднує безліч конкретних злочинів» [1, с. 699], інші визначають її поняття як «систему узагальнених даних (відомостей) про найбільш типові криміналістично значущі ознаки певного виду (групи) злочинів» [2, с. 7-9; 3, с. 40]. У криміналістичній літературі також зустрічається її розуміння, як «інформаційної моделі, що являє собою якісно-кількісний опис типових ознак конкретного виду (групи) злочинів» [4, с. 310].

Проблематикою призначення, сутності та структури криміналістичної характеристики у різні часи займалися такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені-криміналісти, як В. П. Бахін, Р. С. Белкін, В. Л. Відонов, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, С. П. Мітрічева, В. В. Радаєв, Л. О. Сергєєва, М. О. Селіванов, В. Ю. Шепітько, М. П. Яблоков та інші. Однак, на сьогодні серед вчених не існує єдності думок щодо змісту цієї категорії та її місця у криміналістичній науці.

За останні роки як у вітчизняній так і в зарубіжній криміналістичній літературі підготовлена значна кількість наукових праць щодо важливих положень криміналістичної характеристики, а також окремих методик розслідування певних категорій злочинів. Однак, одержані результати не завжди повні та достатньо відповідають сьогоднішнім проблемам та потребам практики. Під впливом докорінних змін в економічній, політичній та соціальній сферах вітчизняного суспільства трансформується портрет сучасного злочинця. На жаль, такі негативні тенденції українського соціуму призвели до зміни криміногенної ситуації в Україні, кількісних та якісних показників злочинності, а відтак і до збільшення кількості злочинів, вчинених особами з різними розладами у психіці. Відсутність наукових розробок щодо чіткої та повної криміналістичної характеристики вбивств, вчинених особами з розладами психіки сприяли до дослідження нами окремих аспектів методики розслідування та розкриття цього виду злочину з урахуванням вимог щодо її обсягу. Метою нашої публікації є – аналіз криміналістичної характеристики вбивств, вчинених особами з розладами психіки, її елементів та місця у структурі методики розслідування вбивств з урахуванням його специфічного суб'єкта. Слід особливо зазначити, що сучасна та правильно розроблена криміналістична характеристика вбивств, вчинених такими суб'єктами, як особи з розладами психіки, має не тільки теоретичне значення, але і практичну цінність.

Виступаючи підґрунтям для формування та вдосконалення окремих криміналістичних методик, своєрідним «інформаційним полем», криміналістична характеристика може розглядатися як специфічне уявлення щодо події злочину, тобто являє собою багатогранну теоретичну модель виду злочинної діяльності. Інформація, що міститься у криміналістичній характеристиці, яка базується на досягненнях наук кримінально-правового циклу значно полегшує роботу правоохоронних органів, сприяючи процесу розкриття злочинів та вирішенню конкретних практичних завдань їх розслідування. Так, на підставі одержаних відомостей початкового етапу розслідування, звернувшись до типових слідчих версій, що містяться в криміналістичній

характеристиці певного виду злочину, правоохоронні органи можуть висувати конкретні версії щодо події злочину, а також сконструювати ефективну тактику проведення слідчих (розшукових) дій для таких етапів розслідування. «Практичне призначення криміналістичної характеристики полягає в тому, що вона є робочим інструментом слідчого, який він може використати у процесі розслідування конкретного злочину на підставі порівняння одержаних відомостей з тими типовими, що відображені у криміналістичній характеристиці і притаманні саме цьому виду злочинної діяльності» [5, с. 38]. В історії криміналістичної науки та слідчої практики цінність вихідних даних криміналістичної характеристики було досліджено Л. Г. Відоновим [6]. Здійснивши аналіз елементів криміналістичної характеристики та зв'язку між ними, він розробив звід довідкових таблиць про типові версії у справах про вбивства і надав криміналістичній характеристиці головного – її практичного використання.

У зв'язку з цим, слід звернути увагу на проблему змістовної наповненості криміналістичної характеристики злочинів, тобто її складових елементів. Так, на думку М. В. Салтевського, більшість науковців до структури криміналістичної характеристики відносять чотири основні елементи: предмет злочинного посягання, спосіб вчинення злочину в його широкому розумінні, слідову картину в її широкій інтерпретації, особу злочинця [7, с. 15]. В. П. Бахін та Б. С. Лук'яничков, у свою чергу, також згодні з чотирьохелементною структурою, але вказують, що «...вони не можуть розглядатися як єдина та незмінна система для всіх видів злочинів. Це найбільш типовий набір криміналістично значущих ознак, які покликані забезпечити службову функцію криміналістичної характеристики. Але стосовно окремих видів злочинів цей набір може видозмінюватися, тобто скорочуватися чи розширюватися» [3, с. 42]. В. О. Коновалова, у свою чергу, дійшла до висновку щодо елементного складу криміналістичної характеристики вбивств та вказала про доцільність включення до криміналістичної характеристики цієї категорії злочинів таких елементів: способів вчинення та приховування, «слідової картини», обстановки (часу, місця, зброя), осіб потерпілого та злочинця [8, с. 6-47]. В. Л. Сінчук з цього приводу пише, що «...найбільш оптимальним з огляду на те, що структура криміналістичної характеристики вбивств повинна складатись з тих елементів, які включають у себе блоки типових відомостей щодо різноманітних аспектів механізму вчиненого злочину і дозволяють встановити кореляційні залежності між ними, є такий перелік її елементів: особа злочинця, особа жертви злочину, мотив злочину, спосіб вчинення та приховування злочину, «слідова картина», обстановка злочину (час, місце, зброя)» [5, с. 50].

На нашу думку, до криміналістичної характеристики вбивств, вчинених особами з розладами психіки, необхідно віднести такі елементи: а) спосіб злочину; б) «слідова картина»; в) особа злочинця; г) мотив злочину; д) час, місце та зброя вчинення злочину; е) особа потерпілого. Ця конструкція криміналістичної характеристики вбивств, вчинених особами з розладами психіки, відповідає потребам практики їх розслідування та

розкриття. Отже, розглянемо зазначені елементи окремо та проаналізуємо особливості, притаманні цьому виду злочину та його специфічному суб'єкту.

Спосіб злочину. Специфіка вбивств, вчинених особами з розладами психіки, яскраво проявляється у способі його вчинення. Особливості психічного стану суб'єкта злочинної діяльності, вплив аномалій та психічних розладів на його особистість повністю або частково відображаються в цьому елементі криміналістичної характеристики. Для такої категорії вбивць характерні такі способи позбавлення життя потерпілого: множинні різані, рубані, колоті поранення або фізичні удари руками, ногами – характер нанесення часто є хаотичним, зазвичай у не життєво важливі місця, але за сукупності яких виникає летальний результат; декілька поранень, ударів або задушення з наступним спотворення обличчя трупа – вколонування очей, зняття шкіри, видалення зубів, відірвання носу, губ або вух; декілька поранень, ударів або задушення з наступним розчленуванням або спалюванням трупа – де розчленування або спалювання не є заходом приховування вбивства або перешкодження для встановлення особи вбитого, а здійснюється для досягнення задоволення.

У цьому зв'язку, варто згадати, що В. П. Колмаков виділив два види умисного розчленування трупів – дефензивне (захисне) і офензивне (наступне), розрізняючи їх залежно від мети. Якщо цілями дефензивного розчленування є: приховування місця скоєння вбивства, полегшення транспортування та приховування трупа і перешкодження ідентифікації особи вбитого, то при офензивному мета злочинця – одержати задоволення своїх бажань у самому факті розчленування [9, с. 72]. У більшості випадків злочинці залишають трупи на місці злочину і забирають із собою відчленовані частини грудей, статеві органи та інші частини тіла вбитого, не вживаючи ніяких заходів до приховування трупів [10, с. 198]. Таким чином, для осіб з психічним розладом, розчленування трупа виступає як додаткова обставина при вбивстві, так як злочинці цієї групи не розглядають такі дії як спосіб приховування злочину. Важливо звернути увагу на те, що можливо у даному випадку має місце домінуюча мета.

Говорячи про спосіб вчинення вбивств, особами з розладами психіки, слід обов'язково приділити увагу такому його структурному елементу, як *спосіб приховування*. Взагалі, приховування злочину – це злочинна діяльність, що становить собою динамічну систему об'єктивних і суб'єктивних факторів дійсності, які сформулювалися до, в момент або після вчинення злочину, реалізація якої спрямована на сліди злочину і злочинця та їх носіїв, з метою перешкодження розслідуванню [11, с. 16]. Вплив психічно-аномальних процесів на особистість злочинця та його поведінку перешкоджають його діям щодо ретельної підготовки до злочину, а відтак дії з приховування їх діяння можуть і не застосовуватись ними взагалі. Це пояснюється, зокрема, коротким проміжком часу між появою наміру та початком злочинної діяльності. Вони залишають труп на місці злочину у розчленованому вигляді, без одягу або із спотвореним обличчям, не рідко перетягують труп з менш освітленого місця на

більш освітлене, або з менш безлюдного на більш людне. Таким чином, відсутність ознак приховування, свідчить про те, що для цієї категорії злочинців не притаманні попередні або наступні, складні або вишукані дії з приховування своєї злочинної діяльності, що у свою чергу може допомогти слідчому у розслідуванні та встановленні особи вбивці на підставі отриманих відомостей за допомогою цього елемента криміналістичної характеристики.

«Слідова картина» вбивств, вчинених особами з розладами психіки. Місце вчинення злочину дає змогу виявити та окреслити інформацію про сукупність типових слідів, які залишає злочинець у процесі своєї злочинної діяльності. Використання певного способу вчинення злочину у будь-якому випадку означає залишення типового комплексу слідів, які використовуються для подальшого розслідування та встановлення особи злочинця. Так, дані про спосіб вчинення вбивства дають змогу встановити типові сліди та їх локалізацію, а також механізм їх слідоутворення. Таким чином, між способом вчинення та слідовою картиною злочину, як елементами криміналістичної характеристики, проявляються тісні кореляційні залежності, що має велике практичне значення, а саме – виступає підставою для побудови типових слідчих версій щодо події яка сталася.

Практика розслідування злочинів неодноразово доводить нам, що сліди, залишені на місці події, свідчать про деякі індивідуально-психологічні особливості особи злочинця. Так, сліди, які залишаються внаслідок вчинення вбивств, особами з розладами психіки, можуть свідчити про явні неадекватні, невмотивовані, раптові дії з боку злочинця, його підвищену агресивність та прояви особливої жорстокості, злоби або садизму у процесі позбавлення життя іншої людини. Виявлення, дослідження та аналіз слідів вбивств, вчинених такими специфічними суб'єктами, дозволяє окреслити їх окремі психологічні особливості, побудувати загальну картину злочинної події, а також сприяє ефективному плануванню подальшого розслідування цього виду злочину та встановленню особи яка його вчинила.

Особа вбивці з розладом психіки. Особа, яка вчинила злочин, з точки зору криміналістичної категорії розглядається наукою як певна сукупність соціальних, фізико-біологічних і психологічних властивостей, що відрізняє її від усіх інших [12, с. 61]. На сьогодні, в юридичній літературі виникають певні труднощі щодо понять, які пов'язані з психікою людини. Для успішного розслідування злочинів, вчинених особами з розладами психіки, важливим є правильне трактування та розуміння поняття «психічний розлад». Так, поряд з терміном «психічний розлад» часто вживають такі поняття, як «психічна хвороба», «відхилення психіки», «аномалія або дефект психіки» та «психічні недоліки». Правильне розуміння сутності перерахованих вище термінів становить певну складність, адже одні науковці їх ототожнюють і використовують їх на власний розсуд, а інші вбачають у них суттєві відмінності. На нашу думку, такі поняття як «розлад», «відхилення», «аномалія» та «дефект» є фактично синонімічними за своїм змістовним

навантаженням, оскільки ці поняття відображають певний відступ від загальноприйнятих критеріїв норми або відхилень від нормальності та передбачають різницю з тим, що визнають загальною закономірністю. Використання цих понять щодо хронічних та тяжких психічних захворювань не виправдано у зв'язку з тим, що зазначені синонімічні терміни доречно вживати за наявності відносно незначних, тобто таких психічних порушень, що можливо вилікувати або періодів ремісії психічної хвороби, за яких особа залишається осудною, що є головною відмінністю від поняття «психічна хвороба». Поняття «психічна хвороба», як правило, вживається щодо хронічних і важких психічних хвороб, які впливають на неможливість особи забезпечувати свідомий вольовий контроль за своєю поведінкою, так званий «медичний критерій» неосудності.

Особа злочинця з психічними розладами – це особа, яка має порушення психічної діяльності, що не досягли психотичного рівня і не виключають осудності, але тягнуть за собою особистісні зміни і можуть призвести до відхилень у поведінці. Такі аномалії ускладнюють соціальну адаптацію такої особи та знижують її здатність керувати своїми діями [13, с. 8].

На підставі аналізу медичної та кримінологічної літератури, до розладів психічної діяльності, які не досягли психотичного рівня і не виключають осудності особи, але призводять до певних поведінкових відхилень та особистісних змін у неї, слід віднести:

- психопатію (розлад особистості) – для злочинців з таким видом психічного розладу характерна: емоціональна запальність, підвищена дратівливість, супроводжена нестримною агресивністю. Злочинці-психопати образливі, злопам'ятні, нестримані, відрізняються злісною реакцією, бурхливою поведінкою до оточуючих, прагненням звернути на себе увагу, всі їх вчинки розраховані на зовнішній ефект. У їх поведінці простежується демонстративність, театральність та брехливість;

- невроз (нервово-психологічний розлад) – проявляється у виді неврастенії, істерії або неврозу нав'язливих станів. Вони здатні порушувати сприйняття та адекватну оцінку зовнішніх впливів та сприяють неадекватним, збудженим реакціям на ситуацію, що може призвести до дій кримінального характеру;

- шизофренія (розкол розуму, особистості) в період стійкої ремісії – шизофренія вважається хронічним психічним захворюванням, але не завжди це дає підстави для визнання особи неосудною, оскільки у хворих на шизофренію бувають періоди ремісії, коли така особа зберігає можливість забезпечувати свідомо-вольовий контроль за своєю поведінкою;

- хронічний алкоголізм, наркоманія, токсикоманія – посилюють негативні психічні прояви поведінки особи, а в деяких випадках сприяють розвитку інших психічних розладів та здатні підвищити агресивність, жорстокість, конфліктність, що призводить до криміногенних ситуацій і вчинення злочину.

До інших психічних розладів, які здатні активізувати злочинну поведінку також відносяться: легка форма епілепсії, олігофренія у ступені

дебільності, залишкові явища черепно-мозкових травм або патології, пов'язані із пошкодженням мозку та інші.

Таким чином, слід вказати, що особа злочинця-вбивці, який страждає певними розладами психіки, має своєрідну характеристику. По-перше, можемо виділити соціально деформовану особу з рисами деградації та найчастіше низьким рівнем освітньо-культурного розвитку особистості, вузькістю поглядів та інтересів, на фоні чого у неї розвиваються деякі психічні аномалії. Тобто асоціальність людини призвела до появи та розвитку конкретних розладів психіки. По-друге, можемо виділити іншу специфічність такого злочинця, де на передній край характеристики особистості стає – медичний критерій. Так, у силу спадкової схильності, перенесеного захворювання, пережитого стресу тощо, людина яка не має загальної характеристики вбивці, тобто людини яка неадекватно ставиться до потреб інших осіб, цинічно відноситься до людського життя та загальнолюдських цінностей тощо, є «випадковим» злочинцем. Однак, у цьому випадку можливо говорити про те, що при явних медичних показниках, психічні розлади, які здатні впливати на мотиваційну сферу особи та її життєві установки, можуть активізувати її потребу у вчиненні вбивства.

Мотив злочину. Особливого криміналістичного значення для побудови слідчих версій про особистість злочинця набуває ретельне дослідження її кримінального мотиву. Кримінальні мотиви – це мотиви, породжені власне кримінальною потребою, яка виявляється у формі потягу до здійснення певного виду суспільно-небезпечного діяння. Потреба в здійсненні такого діяння, що суб'єктивно переживається, стає предметом потягу. Кримінальна потреба може представляти укорінену звичку систематичного здійснення певних видів злочинних дій або виникнути в результаті дії іншого психологічного механізму [14, с. 74-75].

Психічні хвороби і розлади особистості щодо злочинності виявляють ряд властивостей. Особливість цих властивостей полягає в тому, що частина носить суб'єктивний характер і розкривається через характеристики особистості злочинця, інша частина проявляється у зв'язках психічних відхилень із окремими групами злочинів. Зокрема, їх наявність здійснює безпосередній негативний вплив на соціалізацію особистості, ускладнює можливість самореалізації у різних сферах життєдіяльності, особам з такого роду вадами важче сприймати соціальні установки, коло їх соціальних зв'язків, як правило, обмежене, ці особи можуть легко підпадати під негативний вплив, таким чином за відсутності належного догляду або за негативних умов розвитку ці психічні розлади зумовлюють становлення негативних соціальних і криміногенних характеристик особистості, які, в свою чергу, впливають на формування злочинної мотивації. У момент вчинення злочину таким особам важче сприймати реальну ситуацію, важче керувати своїми діями, на відміну від психічно здорових людей. Це відбувається внаслідок послаблення інтелекту, волі через хворобливі зміни або психічні розлади особистості [15, с. 112].

Частіше за все, намір до здійснення вбивства осіб з різними розладами психіки виникає раптово та має

несвідомий характер зовсім або певною мірою. Не правильна інтерпретація тих чи інших життєвих обставин та дій оточуючих людей нерідко обумовлює своєрідність їх мотиваційної сфери до злочинної поведінки. Психічні розлади здатні стати внутрішніми мотиваційними криміногенними умовами, які за тих чи інших обставин істотно впливають і призводять до вчинення насильницьких злочинів. Отже, такого роду розлади активізують свій вплив до здійснення вбивств, а їх наявність збільшує вірогідність та створює сприятливі умови для розвитку мотиваційної сфери щодо вчинення окремого виду злочину.

Час, місце та знаряддя вчинення цієї групи злочинів. Місце, час та знаряддя вчинення злочину, як елементи криміналістичної характеристики мають важливе криміналістичне значення. Так, місце вчинення злочину дає змогу відповісти на питання та встановити – де саме було вчинено суспільно-небезпечне діяння, де здійснювалися дії по його підготовці або залишені сліди, які з ним пов'язані, а також дії направлені на його приховування. Час вчинення злочину дає змогу встановити час події злочину та його послідовність, певні проміжки часу або періоди коли відбувалася злочинна діяльність. Знаряддя злочину – це будь-які предмети або речі матеріального світу, за допомогою яких злочинець досягає очікуваного злочинного результату. Для позбавлення життя іншої людини особи з розладами у психіці найчастіше використовують предмети домашнього побуту (сокири, кухонні ножі, молотки) або випадкові предмети (камені, цеглини). Що стосується місця та часу вчинення вбивства, то необхідно зазначити, що ця категорія осіб в силу наявності психічно-аномальних процесів не здатна, на відміну від психічно здорових злочинців, здійснювати підготовчі дії, обирати місце або час вчинення злочину заздалегідь. Тому, злочинні дії з їх сторони частіше за все мають неочікуваний, раптовий та у багатьох випадках не вибірковий характер стосовно цих елементів криміналістичної характеристики.

Особа потерпілого. Частіше за все потерпілими від вбивств, вчинених особами з різними розладами у психіці, стають – родичі, близькі або знайомі злочинцеві люди. Але у такому випадку жертвою цього злочину може стати будь-яка особа. Взагалі, «система ознак, що належать до особи потерпілого, має складну структуру. Вона охоплює загальні демографічні ознаки (стать, вік, місце проживання, роботи або навчання, професія, фах, освіта та ін.), дані про спосіб життя, риси характеру, навички і схильності, зв'язки і стосунки. Дані про потерпілого містять також відомості про його віктимність (схильність окремих людей ставати через низку обставин жертвами певних злочинів). Існує взаємозв'язок між особливостями особи потерпілого і злочинця, певна вибірковість у діях останнього» [16, с. 428].

Підсумовуючи вищевикладене, можливо зробити окремі висновки. По-перше, криміналістична характеристика вбивств, вчинених особами з розладами психіки, має своєрідні специфічні особливості, які обумовлені психічним станом особи злочинця, тобто конкретними психічними розладами, які мають медичну характеристику. За рахунок цієї

обставини будується комплекс типових ознак даного виду злочину, який відображає його специфіку та відрізняє з-поміж інших видів вбивств. По-друге, конкретний психічний розлад може бути відображений у злочинній діяльності, тобто окремі ознаки хворобливого стану відображаються в тій чи іншій мірі у слідовій картині злочину. Так, зміни навколишнього середовища, які характерні для дій осіб з розладами психіки, свідчать про конкретні індивідуально-психологічні особливості особи. У цьому випадку має місце причино-наслідковий зв'язок із способом вчинення та наявністю тих або інших розладів психічної діяльності особи. Таким чином, ефективна методика розслідування вбивств, вчинених особами з розладами психіки, повинна базуватися на сучасній та всебічній криміналістичній характеристиці цього злочину. Методика розслідування цієї групи злочинів, з характерним їй специфічним суб'єктом, повинна «будуватися» на аналізі та знанні усіх особливостей психічного стану людини, її відхилень, що супроводжують посягання на життя іншої людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверьянова Т. Г., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Российская Е. Р. Криминалистика. Учебник для вузов. – М.: Изд. группа НОРМА-ИНФРА, 2000. – 990 с.
2. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений: учебное пособие. – Харьков: Юрид. ин-т, 1985. – 93 с.
3. Бахін В. П., Лук'яничков Б. Є. Склад і призначення криміналістичної характеристики злочинів // Часопис Донецького університету. Вип. 1 (4). – 2000. – С. 39-43.
4. Салтєвський М. В. Криминалистическая характеристика: структура, элементы // Специализированный курс криминалистики: Учебник. – К.: НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1987. – С. 307-316.
5. Синчук В. Л. Розслідування вбивств: шляхи вдосконалення: Монографія / За ред. д-ра юрид. наук, проф. В. А. Журавля. – Х.: Харків юридичний, 2005. – 288 с.
6. Селиванов Н. А., Видонов Л. Г. Типовые версии по делам об убийствах: справ. пособ. – Горький : Изд-во прокуратуры Горьк. обл., 1981. – 52 с.
7. Салтєвський М. В. О структуре криминалистической характеристики хулиганства и типичных следственных ситуациях // Криминалистика и судебная экспертиза: Рес. межвед. науч.- метод. сб. – Вып. 25. – К.: Вища школа, 1982. – С. 13-21.
8. Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования. – Харьков: Факт, 2001. – 311.
9. Колмаков В. М. Методика расследования дел об убийствах с расчленением трупов. / Дис. канд. юрид. Наук. – Х., 1941. – С. 72.
10. Борисенко І. В. Криміналістична характеристика вбивств з розчленуванням трупа: способи скоєння та способи приховування // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України: Наук.-теоретич. журнал. Вип. 2. – 1998. – С. 193-206.
11. Данышин М. В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці: Навчальний посібник – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 116 с.
12. Салтєвський М. В. Навчально-довідковий посібник з криміналістики / М. В. Салтєвський, В. Г. Лукашевич, В. М. Глібко – Київ: ВПОЛ, 1994. – 180 с.
13. Антонян Ю. М., Бородин С. В. Преступное поведение и психические аномалии / Под ред. В. Н. Кудрявцева. М.: Издательство «Спарк», 1998. – 215 с.
14. Кретчак О. М. Деякі аспекти використання даних психологічного вивчення особи обвинуваченого в розкритті і розслідуванні злочинів // Криміналістичний вісник: наук.-

практ. зб. / Держ. наук.-дослід. експерт.-криміналіст. центр МВС України, Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К. : Ін Юре, 2006. – № 1(5), 2006. – С. 73-78.

15. Нідипова Т. А. Зв'язок психічних та сексуальних розладів із злочинністю: кримінально-правові, кримінологічні аспекти // Науковий вісник Чернівецького

університету. Вип. 154. Правознавство. – Чернівці: Рута / університет Чернівецький, 2002. – С. 111-114.

16. Криміналістика: підруч. / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель [та ін.] : за ред. В. Ю. Шепітька. – 5-те вид. переробл. та допов. – К. : Ін Юре, 2016. – 640 с.

УДК 343.261

ЦІЛІ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Кабанов О. М.,

аспірант Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Анотація Статтю присвячено проблемі мети покарання у виді довічного позбавлення волі та визначенню основних цілей, притаманних інституту кримінального покарання. Проаналізовано позиції науковців щодо призначення та цілей такого виду покарання. Розглянуто та встановлено елементи мети покарання у виді довічного позбавлення волі та проведено аналогію з елементами мети інших видів покарань. Охарактеризовано правову природу покарання у виді довічного позбавлення волі.

Ключові слова: мета кримінального покарання, кара, попередження, виправлення, погроза, залякування.

Анотация Статья посвящена проблеме цели наказания в виде пожизненного лишения свободы и определению основных целей, присущих институту уголовного наказания. Проанализированы позиции ученых о назначении и целях данного вида наказания. Рассмотрены и установлены элементы цели наказания в виде пожизненного лишения свободы и проведена аналогия с элементами цели других видов наказаний. Охарактеризовано правовую природу наказания в виде пожизненного лишения свободы.

Ключевые слова: цель уголовного наказания, наказание, предупреждение, исправление, угроза, запугивание.

Annotation The article devoted to the goal penalty of life imprisonment and is an attempt to examine it for the presence and the practical implementation of the main objectives inherent to criminal punishment as an institution. Analyzed the positions of various scholars regarding the purpose and objectives of this type of punishment. Considered in detail and found items goals sentence of life imprisonment and held similar goals with elements of other forms of punishment. Characterized legal nature of the sentence of life imprisonment.

Key words: the purpose of punishment, punishment, prevention, corrections, threats and intimidation.

Скасування 29 грудня 1999 року покарання у виді смертної кари та набрання з 1 вересня 2001 року чинності новим Кримінальним кодексом України викликало багато суперечок на науковому та правозастосовному рівні, в першу чергу, щодо мети покарання як інституту в цілому.

Саме ці події сприяли ще більшому розширенню дискусії між науковцями, так як у кримінально-правових дослідженнях не було, мабуть, більш спірного питання, чим визначення мети покарання. Чинним Кримінальним кодексом України було введено заміну для смертної кари, а саме – довічне позбавлення волі. Проаналізувавши ст. ст. 50, 64 Кримінального кодексу України та розділ XII Кримінального кодексу України (Звільнення від відбування покарання та його відбування) ми встановили наявність проблеми визначення мети довічного позбавлення волі. Так, ст. 50 Кримінального кодексу України встановлює, що покарання має на меті, в першу чергу, кару, через яку відбувається виправлення засудженого, а тому, незрозуміло, як при відбуванні засудженим довічного позбавлення волі (безперервної кари) можна забезпечити таке виправлення. Ст. 64 Кримінального кодексу України та розділ XII Кримінального кодексу України за своєю суттю, на перший погляд, нівелюють цілі покарання закріплені в ст. 50 Кримінального кодексу України [2].

Мета покарання полягає в тому, щоб перешкодити винному знову нанести зло суспільству і стримати його від скоєння злочину. Тому слід застосовувати лише таке покарання, яке при збереженні відповідності із злочином чинило б найбільший вплив на душу людей і було б найменш болючим для тіла злочинця [3, с. 245]. Так, згідно ч. 2 ст. 50 Кримінального кодексу України, «покарання має на меті не лише кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами». А отже, метою покарання зазвичай називають: кару, виправлення, попередження скоєння злочинів (загальне і спеціальне попередження) [4, с. 260]. Конституція України (ст. 28) надає громадянам право на захист від катування, жорстокого, нелюдського, такого, що принижує людську гідність поводження чи покарання [1]. Саме це положення Конституції України відображається у законодавчому визначенні мети кримінального покарання.

Мета покарання – це кінцевий результат, якого прагне досягти держава засобами кримінально-правового впливу. Це кара щодо засудженого; виправлення засудженого; запобігання вчиненню засудженим нових злочинів (спеціальне попередження); запобігання вчиненню злочинів іншими особами (загальне попередження).

Таким чином, метою кримінально-правового покарання за українським законодавством, є кара – певна відплата винному за вчинений ним злочин.